

O‘QUVCHILARNING MA’NAVIY IMMUNOLOGIK TARBIYASINI SHAKLLANTIRISHNING ILMIY- NAZARIY ASOSLARI

Toshmamatova Shoxsanam Muzaffar qizi

JDFPU III bosqich tayanch doktoranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada sinfdan tashqari tadbirlar vositasida o‘quvchilarda madaniy immunitetni shakllantirish usullari, pedagogik imkoniyatlari bayon qilingan bo‘lib, umumta‘lim maktablari pedagoglari va ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosarlarining ta‘lim-tarbiyaviy faoliyati shuningdek, shu maqsadda o‘smir yoshdagi o‘quvchilarda madaniy immunitetni shakllantirish borasidagi ishlarni tizimli tarzda tashkil etilishi haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: sinfdan tashqari tadbirlar, sinf rahbari, direktor o‘rinbosari, ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar, madaniy immunitet, xulq-atvor, axloqiy sifatlar, suhbat, sinf soatlari, o‘quv konferensiyalari, milliy madaniyat, madaniy xulq-atvor stereotiplari

O‘zbekiston Respublikasida yosh avlodni ma‘naviy yetuk intellektual salohiyatli, barkamol shaxs qilib tarbiyalash haqidagi muammo va yechimni hal etish davlat siyosati daraasiga ko‘tarilgan. Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevning “Agar mendan sizni nima qiynaydi? deb so‘rasangiz, farzandlarimizning ta‘lim va tarbiyasi deb javob beraman” degan gaplari ham mazkur muammoning o‘ta dolzarb ekanligini ko‘rsatadi. Bundan tashqari 2021-yilgi davlat dasturida ijtimoiy sohadagi: 2020/2021 o‘quv yilidan boshlab umumiy o‘rta ta‘lim maktablari o‘qituvchilarining yuklamasi maqbullashtirilsin, shuningdek, oliy ta‘lim muassasalarida asosiy mutaxassislikka aloqasi bo‘lmagan fanlar soni ikki baravarga qisqartirilsin; 2020/2021 o‘quv yilidan boshlab O‘zbekiston Respublikasining oliy ta‘lim muassasalariga davlat granti asosida o‘qishga qabul

qilish bo‘yicha davlat buyurtmasi parametrlari bosqichma-bosqich ikki baravarga oshirilsin; 2020-yilda kamida 5 ta oliy ta‘lim muassasasini konkurs asosida tanlab, nufuzli xorijiy oliy ta‘lim dargohlari bilan hamkorlikda ularni transformatsiya qilish choralari ko‘rilsin; kabi o‘zgarishlar ta‘lim-tarbiya sohasidagi o‘zgarishlarning yaqqol dalilidir. Shu sababli bugungi kundagi barkamol avlod mazmun – mohiyatini va maqsadmuaddasini nafaqat ularni o‘tishimizga e‘tiqod hamda bugunimizga hurmat ruhida tarbiyalash, balki ularni ma‘naviy dunyoqarashi keng ezgulik va bunyodkorlikka e‘tiqodli, tevarak-atrofdagi yot va zararli g‘oyalarga befarq bo‘lmagan, milliy mentaliteti mustahkam va immuniteti kuchli qilib tarbiyalash vazifalarini og‘ishmay hal qilish negizidan kelib chiqqan holda begilab olish kerak

O‘quvchilarning ijobiy sifatlarini uzluksiz rivojlantirish maqsadida ularni rag‘batlantirish va qo‘llab-quvvatlash gender rollarning to‘g‘ri shakllanishi va madaniy dunyoqarashlarining boyishini ta‘minlashga xizmat qiladi. Sinf rahbari ijtimoiy tarmoqlarga bog‘lanib qolgan, “ommaviy madaniyat” ta‘siriga berilgan o‘smirlar, ayniqsa, moda ketidan quvayotgan o‘smir yoshdagi qizlarning xatti-harakatlarini tahlil qilib, ularda madaniy immunitetni shakllantirish chora-tadbirlarni qo‘llashdan iborat. Bunda sinf rahbarlari, ota-onalar bilan yaqin hamkorlik qilishlari maqsadga muvofiq. Agar oiladagi madaniy muhit salbiy xarakterga ega bo‘lsa, sinf rahbarlari mahalla faollari bilan hamkorlikda o‘smirlarning ota-onalari bilan ham suhbatlar olib borishlari, ularning madaniy dunyoqarashini rivojlantirish yo‘llarini izlab topishlari lozim. O‘quvchilarda sog‘lom madaniy dunyoqarash va immunitetni shakllantirishda sinf rahbarlari quyidagi metodlardan foydalanishlari kutilgan samaradorlikka erishish imkonini beradi. Ma‘lumki, sinf soatlari o‘quvchilar bilan tarbiyaviy tadbirlarni amalga oshirishning asosiy shaklidir. Sinf rahbarining tarbiyaviy ishlar rejasi asosida sinf soatlarining mazmuni belgilab olinadi. Sinf soatlarida sinf rahbari o‘quvchilar bilan aniq mavzularda muloqotni tashkil qiladi.

Sinf soatlarida o‘quvchilar o‘z fikr-muloxazalarini erkin bayon qilishlari uchun qulay sharoit yaratiladi. Sinf soatlarini tashkil etishda pedagoglar o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, bilim darajasi, dunyoqarashi, nuqtai nazarlarini aniq hisobga olishlari talab etiladi. O‘smir yoshdagi o‘quvchilar bilan sinf soatlarida bugungi kunning dolzarb masalalari, gender rollarning shakllanishi, shaxslararo munosabatlar, ijtimoiy tarmoqlardan olinadigan axborotlarni saralash, ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish madaniyati, “ommaviy madaniyat”ning salbiy va ijobiy jihatlari, “ommaviy madaniyat”ning salbiy ta‘sirilaridan saqlanish, o‘quvchilarni “ommaviy madaniyat”ning salbiy ta‘sirilaridan ogohlantirish, o‘quvchilarda milliy madaniyatimizga xos xulq-atvor me‘yorlari haqida tasavvur hosil qilish kabi dolzarb mavzularda suhbatlar tashkil etilishi lozim. Ta‘lim bilan birgalikda tarbiya jarayoni ham katta ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonda tarbiya metodlaridan foydalanish yanada ko‘proq samara beradi. Biz o‘quvchilarning ma‘naviy immunologik tarbiyasini shakllantirish uchun suhbat va hikoya metodlaridan foydalansak ayni maqsadga muvofiq bo‘lar edi. Sinf soatlarida amalga oshiriladigan suhbatlar sinfdagi barcha o‘quvchilar yoki xulq-atvorida salbiy jihatlar kuzatilayotgan o‘quvchilar bilan individual tarzda o‘tkazilishi mumkin. Ma‘lumki, pedagogikada o‘quvchining noo‘rin xatti-harakatini sinf jamoasi oldida muhokama qilish uni uyaltirish maqsadga muvofiq emas, deb hisoblanadi. Bu ayniqsa, o‘smir yoshdagi o‘quvchilarga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi[4]. Qiz bolalar oldida o‘g‘il bolalarni mulzam qilish o‘smirlar uchun kechirilmas holat hisoblanadi. O‘smir yoshdagi o‘quvchilarga ishonch bildirish, ular bilan do‘stona munosabat o‘rnatish, ular uchun

qadrlı bo‘lgan qadriyatlariga samimiy yondashish kutilgan samaradorlikka ejrishish imkonini beradi[5].

O‘quvchilarda madaniy dunyoqarashni tarkib toptirishda o‘quv konferensiyalari katta ahamiyatga ega. Bu o‘z navbatida o‘smir yoshdagi o‘quvchilarda estetik didni shakllantirish, milliy madaniyatimizga hurmat bilan qarash, tarixiy madaniy qadriyatlarni avaylab asrash, shaxslararo munosabatlar me‘yoriga amal qilish ko‘nikmasini shakllantirishga xizmat qiladi. O‘quv konferensiyalarini disput shaklida tashkil etish natijasida o‘quvchilardagi mavjud qarashlar qat’iylashadi.

O‘quvchilarda madaniy dunyoqarashni shakllantirishga yo‘naltirilgan o‘quv konferensiyalarida amalga oshiriladigan disputlar murakkab xarakterga ega Haqqoniy madaniy dunyoqarash shakllanadi. Ziddiyatli vaziyatlarga echim topiladi. Yagona fikrni qo‘llab-quvvatlash madaniyati shakllanadi. bo‘lib, o‘smirlarda madaniy immunitetni shakllantirishga xizmat qiladi. Bunday o‘quv konferensiyalariga o‘qituvchilar o‘quvchilarni jiddiy tarzda tayyorlaydilar. Ularni mustaqil izlanishga undash asosida yangi g‘oyalar, fikrlarni generasiyalashga o‘rgatadilar. Bunday generasiyalash natijasida disput vaziyati vujudga keladi. O‘smir yoshdagi o‘quvchilar mazkur tadbirlarda o‘z fikrlarini mustaqil bayon qilish bilan bir qatorda amalda o‘zlashtirishlari zarur bo‘lgan madaniy me‘yorlarni egallashga muvaffaq bo‘ladilar. O‘quvchilarda madaniy immunitetni shakllantirishda ularga qo‘yiladigan axloqiy talablar ham muhim ahamiyatga ega. O‘quvchilarning madaniy dunyoqarashi sinf rahbari tomonidan taqdim etilgan yangi bilimlar, xulq-atvor qoidalari, madaniy xodisalar haqidagi qarashlar yordamida boyib boradi. Sinf rahbarlari hayotiy vaziyatlarni o‘quvchilarga anglatishda real voqelik bilan bog‘liq hodisalardan foydalanishlari lozim.

Xulq-atvorni tuzatish metodidan foydalanish o‘smir yoshdagi o‘quvchilarda madaniy immunitet hamda gender rollarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu metod doirasida o‘smir yoshdagi o‘quvchilarda shaxslararo munosabat madaniyatini tarkib toptirish, ularni atrofdagilar bilan tolerant munosabatda bo‘lishga o‘rgatish, millatimiz vakillari uchun ahamiyatli bo‘lgan qadriyatlardan foydalanish tajribasini hosil qilish imkonini beradi. Sinf rahbarlari ushbu metoddan foydalangan holda o‘smir yoshdagi o‘g‘il va qiz bolalarning xatti-harakatlari, ular amal qiladigan xulq-atvor me‘yorlarini chuqur tahlil qilib, bo‘shliqlarni aniqlashlari, o‘smirlar yo‘l qo‘yadigan kamchiliklarni bartaraf etish chora-tadbirlarini ishlab chiqishlari lozim. milliy madaniyatimizga hurmat bilan qarash, tarixiy madaniy qadriyatlarni avaylab asrash, shaxslararo munosabatlar me‘yoriga amal qilish ko‘nikmasini shakllantirishga xizmat qiladi. O‘quv konferensiyalarini disput shaklida tashkil etish natijasida o‘quvchilardagi mavjud qarashlar qat’iylashadi. Haqqoniy madaniy dunyoqarash shakllanadi. Ziddiyatli vaziyatlarga

echim topiladi. Yagona fikrni qo'llab-quvvatlash madaniyati shakllanadi. O'quvchilarda madaniy dunyoqarashni shakllantirishga yo'naltirilgan o'quv konferensiyalarida amalga oshiriladigan disputlar murakkab xarakterga ega bo'lib, o'smirlarda madaniy immunitetni shakllantirishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Xodjayev B.X. Umumta'lim maktabi o'quvchilarida tarixiy tafakkurni modernizasiyalashgan didaktik ta'minot vositasida rivojlantirish. Pedagogika fanlari doktori. ... diss. – T., 2016. – 314 b.
2. Qosimova N.D. O'smirlar ijtimoiylashuvida ibrat ijtimoiy psixologik xususiyatlarining ahamiyati: Ped.f.n. ... dis.avtoref: - T.: TDPU, 2010. – 26 b.
3. Umarova M.M. O'smirlarda oilaviy qadriyatlar to'g'risidagi tasavvurlar shakllanishining ijtimoiy-psixologik shart-sharoitlari. Psixol. fan. nom. dis. avtoreferati: 19.00.05. – T.: O'zMU, 2004. –27-b.
4. Qurbonniyozova Z.M. Tarbiyaviy ishlar jarayonida o'quvchilarda milliy o'zlikni anglashni shakllantirishning pedagogik asoslari. Pedagogika fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertasiya. -T.: 2000 – 286 b.